

24.5.2024

VN/24846/2023

Tutkimus- ja innovaationeuvosto

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Työ- ja elinkeinoministeriö

Lausunto valtion tutkimus- ja kehittämisrahoituksen käytön monivuotisesta suunnitelmasta

Opetus- ja kulttuuriministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriö ovat pyytäneet Palvelualojen työnantajat Palta ry:ltä lausuntoa valtion tutkimus- ja kehittämisrahoituksen käytön monivuotisesta suunnitelmasta. Palta kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta. Palta edustaa noin 2000 yksityistä palvelualan yritystä ja yhteisöä muun muassa logistiikka-, informaatio- ja viestintä-, asiantuntijapalvelu-, hallinto- ja tukipalvelu- sekä viihde- ja virkistystoimialoilla.

Suomen tavoite on nostaa tutkimus- ja kehittämistoiminnan menot neljän prosentin osuuteen BKT:sta vuoteen 2030 mennessä. T&K-investoinneilla tavoitellaan kestäväen talouskasvun vauhdittamista, kilpailukyvyen vahvistumista sekä tuottavuuden kasvua, sekä uskallusta ja osaamista maailmanluokan tutkimuskysymysten ratkaisemiseksi niin tieteellisessä kuin soveltavassa tutkimuksessa. Lisäksi tavoitellaan elinkeinoelämän ja yhteiskunnan uudistumista sekä sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävää kasvua, joka vahvistaa julkista taloutta ja mahdollistaa hyvinvointiyhteiskunnan toimintojen rahoittamisen.

Valtioneuvosto hyväksyy kerran vaalikaudessa tutkimus- ja kehittämisrahoituksen käyttöä koskevan monivuotisen suunnitelman lain valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksesta vuosina 2024-2030 (1092/2022) 3 § mukaisesti. Suunnitelmassa käsitellään lain 1 §:n mukaisten, valtion talousarvioon vuosina 2024–2030 otettavien tutkimus- ja kehittämistoimintaan tarkoitettujen valtuuksien ja määrärahojen käyttöä

Yleiset kysymykset

Onko suunnitelmassa ja sen linjauksissa tunnistettu olennaiset asiat?

Suunnitelma katsoo monipuolisesti TKI-kenttää, mutta siinä ei kyetä kytkemään kunnolla TKI-toimintaa Suomen talouden haasteisiin ja jo 16 vuotta kestäneeseen olemattomaan talouskasvuun. Siirtyminen digitaaliseen palvelutalouteen, globaalien digijättien dominanssi, sekä Suomen vähäinen investointiaste aineettomaan pääomaan verrattuna esimerkiksi Ruotsiin tai Yhdysvaltoihin jäävät käsittelemättä.

Toimialoittain tarkastellen ohjelmistokehitys, ICT, sekä muu informaation käsittelyyn liittyvä kehitystyö näkyvät jo nyt kärjessä niin yritysten t&k -menoissa, kuin vaikka Business Finlandin rahoituksen suuntautumisessa. Markkina-arvoltaan maailman suurimmat yritykset ovat digitaalisia alustoja. Digitaalisten ratkaisujen myötä myös ennen kilpailulta suojassa olleet kotimaiset palveluelinkeinot siirtyvät globaaliin kilpailuun. Rakentaminen ja teollisuus ostavat kasvavissa määrin ulkomaisia palveluita välituotteena lopputuotettaan varten. Sekä palveluvienti, että -tuonti ovat kasvaneet merkittävästi viimeisen kymmenen vuoden aikana. Kotimarkkinoilla kehittyminen on vastaamista myös kansainväliseen kilpailuun.

24.5.2024

Verrattuna tietointensiivisen palvelusektorin t&k-menoihin, muilla palvelutoimialoilla t&k -menot eivät ole juuri kasvaneet. Suomea vaivaa heikko tuottavuuskehitys ja koska Suomen elinkeinorakenne on palveluvaltaistunut, niin tuottavuuskehitys ratkaistaan käytännössä palvelualoilla. Kysymyksenä nouseekin esille, että miten TKI-järjestelmä pystyy kokonaisuudessaan vastaamaan tähän kehitykseen ja luomaan Suomelle kilpailuetua ja tuottavuusloikkia jatkossa.

Valtiovarainministeriön yhteydessä toimiva tuottavuuslautakunta on peräänkuuluttanut palvelusektorille kohdistettua t&k -politiikkaa. OECD on puolestaan maaraporteissaan kehottanut Suomea monipuolistamaan innovaatioekosysteemiään. Panostuksia OECD:n mukaan tarvitaan erityisesti kaupan alalle, logistiikkaan ja laajemmin pk-yrityksiin. Innovaatioekosysteemin monipuolistaminen lisäksi järjestelmän resilienssiä kohdata toimialakohtaisia shokkeja, kuten Nokian matkapuhelinliiketoiminnan alasajon kaltaisia vaikutuksia. Suomea on vaivannut se, että kasvua ja investointimahdollisuuksia haetaan yhdestä lähteestä – tällä hetkellä toiveet on laitettu puhtaaseen energiaan tai sillä tuotettuun bulkkiin.

Tutkimus- ja kehittämistulosten kaupalliseen hyödyntämiseen, eli innovaatioihin ei suunnitelmassa myöskään ole juuri keskitytty. Olisi hedelmällistä arvioida tarkemmin nykyisen TKI-järjestelmän kykyä muuntaa tutkimustyön tuloksia kaupallisiksi tuotteiksi ja palveluiksi. Nyt valtio tulee panostamaan merkittävästi t&k-toimintaan, mutta puolestaan innovaatiotoimintaan – siinä määrin mikä jää t&k -prosessin ja t&k -määritelmän ulkopuolelle – ei olla panostamassa. Päinvastoin tämän kevään kehysriihessä päätettiin Business Finlandiin kohdistuvista leikkauksista, joilla on voitu edistää yritysten kaupallistamis- ja vientitoimia.

Erikoista on, että suunnitelmassa ei ole edes mainittu 2023 vuoden alusta voimaantullutta t&k -verokannustinta. Se on päätettyjen lisärahoitusten ohella keskeisiä innovaatiopolitiittisia uudistuksia mitä Suomessa on viime vuosina tehty. Vaikka verokannustimen vaikutuksista ei ole vielä tarkempia tietoja, niin se on syytä pitää TKI-järjestelmän kokonaisuudessa ja siihen liittyvässä analyysissä mukana.

Miten suunnitelma vaikuttaa sektorinne ja/tai organisaationne toimintaan?

Yksityistä palvelusektoria kokonaisuudessaan katsottaessa t&k-menot painottuvat tietointensiivisiin toimialoihin, jossa panostukset ovat merkittävästi kasvaneet viimeisen kymmenen vuoden aikana. Muilla toimialoilla kasvua ei ole juuri ollut. Ottaen huomioon valtioneuvoston tavoitteen neljän prosentin t&k-menojen osuudesta BKT:sta, t&k:ta harjoittavien yritysten joukkoa on syytä laajentaa ja monipuolistaa.

Palta haluaa omilla toimillaan aktivoida jäsenyrityksiään kehittämistoimintaan ja etsimään mahdollisuuksia rahoitukseen. Monivuotinen suunnitelma, lisärahoitus ja Business Finlandin kasvavat avustusvaltuudet antavat nyt siihen hyvän lähtökohdan.

Yhtenä haasteena palvelusektorilla voidaan pitää sitä, että usein yrityksissä tapahtuvat kehittämistoimenpiteet eivät täytä t&k -määritelmää. Jos yritys esimerkiksi ottaa käyttöönsä toimintaansa merkittävästi tehostavan tai uutta liiketoimintaa luovan ohjelmiston (mitä se ei ole itse kehittänyt), ei tämä näy kyseisen toimialan t&k -luvuissa tai se ei ole hankkeena t&k -rahoituskelpoinen. Palvelualoilla systemaattinen kehittämistoiminta ja -kulttuuri voi puuttua tai se voi olla erilainen verrattuna teknologia- tai teollisuusyrityksiin. Yrityksessä ei ole välttämättä tuotekehitysyksikköä ja kehittäminen tapahtuu liiketoimintayksiköiden sisällä, eikä yrityksellä ole välttämättä kokemusta julkisesta t&k -rahoituksesta.

24.5.2024

Yksi haaste myös on, että moni palveluyritys tavoittelee kasvua ja kehitystä ensin kotimarkkinalla. Kun palvelu on saatu referenssinä toimimaan, on sitä helpompi lähteä kansainvälistämään. Tällä hetkellä Business Finlandin rahoituksessa ollut vahva vientipainotus rahoituksen kriteereissä, eikä kotimarkkinalla kehittämiseen tähtäävät hankkeet ole saaneet välttämättä rahoitusta. Tätä vientikriteeriä on syytä keventää, tai rinnalle on saatava rahoitusinstrumentteja tai -ohjelmia, joissa yrityksen vientitavoitteet tai -aikomukset eivät ole ratkaisevin tekijä rahoitushakemuksia arvioitaessa.

Lisäksi joillain aloilla kehittämistoiminta voi tapahtua monimutkaisen verkoston kautta, esimerkkinä luovat alat. Kehittämis- ja luomistyötä voidaan tehdä mikroyrityksissä, tai freelancereiden toimesta. Nykyiset t&k -instrumentit soveltuvat harvoin tämän tyyppisen toiminnan tukemiseen.

Huomiot suunnitelman linjauksiin

Yhteistyö on Suomen T&K-toiminnan vahvuus

Eri toimijoiden sujuva yhteistyö on keskeistä. Palvelusektorilla yhteistyömahdollisuudet esimerkiksi ammattikorkeakoulujen kanssa voidaan nähdä uudeksi potentiaaliseksi alueeksi yritysten kannattavuuteen ja kasvuun tähtäävien toimien osalta. Tärkeää on, että hankkeet rakentuvat yrityslähtöisesti ja yritysten tarpeiden mukaisesti. Joskus kuitenkin myös yhteistyövaatimukset rahoitukselle voivat olla hankalia yritysten näkökulmasta, tai ne nähdään ylimääräisenä "hallinnollisena byrokratiana". Hankkeiden ja yhteistyökumppanien mukanaolo pitää lähteä siis tarpeista, ei siitä, että niissä on mahdollisimman paljon erilaisia toimijoita mukana.

Tässä yhteydessä epäselväksi jää, mitä linjauksella: "lisätään Suomen Akatemian rahoitusta myös esikaupalliseen soveltavaan tutkimukseen, joka tähtää elinkeinoelämän ja yhteiskunnan uudistumiseen, perustuu tieteelliseen edelläkävijyyteen ja edistää tutkimustulosten laajaa hyödyntämistä" on haluttu. Tavoitteet ovat sinänsä kannatettavia, mutta tällainen toiminta kuuluu selvästi jo nyt Business Finlandin tehtäväkenttään ja soveltuisi myös paremmin sinne.

Yritysten kunnianhimoisen T&K-toiminnan lisääntyminen vauhdittaa talouskasvua

Linjaukset ja tavoitteet ovat pääosin kannatettavia. Palta kiittelee erityisesti sitä, että suunnitelmalla tavoitellaan uusia yrityksiä t&k -toimintaan. Tässä yhteydessä ELY-keskusten (jatkossa Elinvoimakeskukset) rooli jää hieman kysymysmerkiksi. Lähtökohtaisesti tulisi tukeutua tunnettujen toimijoiden ja yhden luukun palveluiden kehittämiseen. ELY:jen tunnettuus ja rooli vaihtelee ymmärryksemme mukaan eri alueilla. ELY:illä ja jatkossa Elinvoimakeskuksilla voi luonnollisesti olla roolia esimerkiksi yritysten aktivoinnissa tai toimijoiden verkottamisessa t&k -hankkeiden pariin.

T&K-osaaminen lisääntyy ja T&K-osaajien määrä kasvaa julkisella ja yksityisellä sektorilla tuottavuuskasvun tueksi

Suomi ei kokonsa puolesta voi olla johtava maa useilla tieteenaloilla tai useilla teknologia-aloilla. Käsillä olevaa lisärahoitusta onkin syytä ohjata siten, että Suomi vahvistaa niiden tieteenalojen perustutkimusta, joiden osalta se voi kilpailla globaalissa kärjessä – huomioiden muuttunut elinkeinorakenne, geo- ja kauppapolitiikan muutokset ja yhteiskunnan digitalisoituminen.

24.5.2024

Osaajien ja osaamisen määrän lisäämisessä on myös huomioitava se, että esimerkiksi yritysten tuotekehityskyvykkyyksien rakentaminen ei vaadi välttämättä tohtoritason tutkintoa tai tohtorituotantoa. Suomen on löydettävä joustavampia keinoja päivittää osaamista yritysten ja yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin, esimerkiksi digitaalisten palveluiden tuotekehitykseen, tai tekoälyn soveltamiseen liiketoiminnassa.

Korkeatasoiset tutkimus- ja teknologiainfrastruktuurit lisäävät Suomen houkuttelevuutta

Ei lausuttavaa.

Kansainvälinen yhteistyö ja kansainvälisen T&K-rahoituksen hyödyntäminen lisääntyvät

Linjaukset ovat kannatettavia. Suomen tulee EU:n puiteohjelmärahoituksen sisältöihin vaikuttamisen ja kansallisen aktivoinnin osalta keskittyä myös siihen, että rahoitusta hakevien yritysten määrä kasvaa, mutta myös monipuolistuu läpi toimialojen. Kansallisen rahoituksen kasvaessa merkittävästi, into lähteä hakemaan rahoitusta ja kehittämään rahoituskelpoisia EU-hankkeita voi kuitenkin vähentyä jatkossa. Siinä yhteydessä on hyvä tarkastella t&k -politiikan kansallisia painopisteitä suhteessa puiteohjelmärahoituksen painopisteisiin.

T&K-toiminnan strategiset valinnat

Strategiset valinnat voi nähdä tärkeäksi perustutkimuksen osalta, joka Suomessa on lähes yksinomaan julkisesti rahoitettua – pois lukien esimerkiksi säätiöiden myöntämä rahoitus tutkijoille. Kuten on mainittu, Suomi ei kokonsa puolesta voi olla maailman kärjessä useilla tieteenaloilla.

Strategisten valintojen tekeminen yritysten t&k -rahoituksen osalta väistämättä johtaa siihen, että se hyödyttää erityisesti niitä yrityksiä, jotka sattuvat operoimaan valintoihin liittyvillä toimialoilla.

Valinnoissa täytyy huomioida niin elinkeinorakenteen muutos, globaalin digitaalisiin ratkaisuihin perustuvan maailmantalouden kehittyminen, sekä palvelualojen tuottavuushaaste. Katsomme, että TKI-politiikassa tulee aktiivisesti etsiä läpi elinkeinorakenteen uusia kasvun mahdollisuuksia, mm: kilpailukykyisistä ja digitaalisista yritys- ja kuluttajapalveluista, sekä verkkokaupasta; aineettomien oikeuksien, luovien sisältöjen ja designin hyödyntämisestä; asiakaskokemuksen parantamisesta; uusien liiketoimintamallien kehityksestä sekä teknologian hyödyntämisen mahdollisuuksista palveluliiketoiminnassa.

Huomiot muihin suunnitelman osioihin

Ei lausuttavaa.

Kunnioitavasti

Tatu Rauhamäki
Johtaja, elinkeinopolitiikka
Palvelualojen työnantajat Palta ry

Jari Konttinen
Johtava asiantuntija
Palvelualojen työnantajat Palta ry